

הא שהתיר שמואל לצאת בו, מדובר בחותם דעבד ליה רביה. ובגלל אימת הרב לא יורידנו מהצואר ויוליכנו בידו.

הא החותם שהמשנה אוסרת לצאת בו, מדובר בחותם דעבד איהו לנפשיה, וחששו רבנן שיורידנו וישאנו ברה"ר⁽³⁰⁾, משום שאין האדון מקפיד עליו.

ומקשינן: במאי אוקימתא להא דשמואל שהתיר לצאת, בחותם שבצוארו דעבד ליה רביה, ולא חששו שישלפנו כי אימת רבו עליו.

משום רבי שמעון אמרו: אף אין בה משום עטרות כלות שגזרו עליהם שלא תצא בהן מזמן החורבן, לפי שגזרו דוקא על עטרות מזהב ולא על זו.

ושמואל אמר, נחלק על רבי אבהו⁽²⁸⁾, וסובר שכבול שאסרה המשנה כבלא דעבדא תנן.

ומקשינן: ומוי אמר שמואל הכי? והא אמר שמואל: יוצא העבד בחותם שבצוארו, שהוא כבלא דעבדא, והיה עשוי מטיט, אבל לא בחותם שבכסותו?!⁽²⁹⁾

ומשנינן: לא קשיא.

הרי לפי תירוץ הגמרא המשנה מדברת רק בחותם שעשה לעצמו ורק בשל טיט, אלא שרש"י מפרש להלן שסתם חותם היה עשוי מטיט.

ורבי אלעזר משה הורביץ דייק ברש"י שהוא מיישב קושיא זו, משום שסתם חותם של עבד הוא בצוארו שעשוי לסימן בגופו [וכן תירץ הריטב"א].

ועוד תירץ לפי דברי התוספות לעיל שאם נפרש כבול שבמשנה בחותם של עבד צריך לומר שהתירו זאת בחצר מפני השלום [שלא יבואו האדון והעבד לקטטה] ומוכח שאין אפשרות להניח את החותם בצוארו ויהא מותר לצאת בו, שאם כן אין סיבה להתיר זאת בחצר, ולכן צריך לפרש את המשנה בחותם שהוא אסור בכל צורה שהיא. וראה פני יהושע.

30. וכתבו התוספות שאף שאין האדון מקפיד עליו, התירו לענוד אותו בחצר משום שיש לאדון קצת קפידא שלא יורידנו. וראה לעיל שהתוספות מפרשים את סיבת ההיתר בחצר כדי שלא יבואו האדון והעבד לקטטה, והראשונים מפרשים שאין חשש שיכח ויצא כך לרשות הרבים.

28. רש"י. ולפי הגירסא שלפנינו צריך להבין הרי הובא לעיל בגמרא מחלוקת בברייתא על כפה של צמר, ונחלקו בדינו חכמים ורבי שמעון בן אלעזר, וכי שמואל פסק כיחיד במקום רבים? ועוד שאם כן נחלקו שמואל ורבי אבהו — אמוראים, במחלוקת של תנאים?

ובאמת הרי"ף והרא"ש גורסים מחלוקת רב ושמואל זו לעיל, מיד אחרי הספק של רבי ינאי בפירוש המשנה. ואחר כך מביאה הגמרא מחלוקת תנאים בברייתא, והלכה כרבי אבהו שהברייתא מסייעת לו. [והם גורסים אחרי דברי שמואל אבל כפה של צמר מותר].

ורבי אלעזר משה הורביץ מפרש ששמואל סובר שהמשנה מדברת גם בכבלא דעבדא וגם בכפה של צמר [ואינו גורס כהרי"ף ורא"ש ששמואל מתיר בכיפה של צמר], ובפרט לדעת רש"י להלן [סד, ב הובא לעיל] שהמשנה להלן בודאי דיברה על כבול שהוא כפה של צמר, מסתבר לפרש כך את שמואל. וראה פני יהושע.

29. והעירו התוספות שהרי אפשר לפרש שהמשנה מדברת על חותם שבכסותו ולא יסתרו דברי שמואל? ותירצו שמתברר יותר שהמשנה מדברת בכל חותם של עבד. והקשה המהרש"א

אם כן⁽³¹⁾, בחותם שבכסותו — אמאי לא יצא העבד?

ומשנינן: חששו רבנן דילמא מיפסיק החותם ונשבר, ומירתת מפחד העבד מרבו שלא יאמר שהוא שבר את החותם כדי להראות בשוק שהוא בן חורין, ומיקפל ליה העבד לטליתו, ומחית ושם ליה לטלית אכתפיה כדי להסתיר את העדר החותם⁽³²⁾. והיוצא בשבת בבגד שאינו עליו דרך מלבוש אלא דרך משא חייב, כדרך יצחק בר יוסף.

דאמר רב יצחק בר יוסף אמר רבי יוחנן: היוצא בטלית מקופלת ומונחת לו על כתפיו

בשבת — חייב הטאת.

גזירה זו שמא ישבר החותם ויבוא לקפל את טליתו שייכת רק במי שיראת המלך עליו, וכי הא דאמר ליה שמואל לרב חיננא בר שילא: כולוהו רבנן דבי ריש גלותא שהיו עושים לטליתותיהם חותם כמו שהיו עושים עבדים כדי להראות שהם כפופים לריש גלותא⁽³³⁾ — לא ליפקו בסבלי חתימי לא יצאו לרשות הרבים בטליתות עם חותם שכזה בשבת, שמא ישבר החותם, לבר מינך, חוץ ממך, כיון דלא קפדי עליך דבי ריש גלותא אם תלך בלא חותם.

והרשב"א כתב שחילוק זה היה נראה לגמרא דחוק בחותם שעשה האדון לעבדו, ולכן מקשינן על שמואל רק אם נפרש בחותם שעשה האדון, ותירוץ הגמרא הוא שגם בחותם שעשה האדון לעצמו אפשר לחלק כך.

33. רש"י. והרמב"ן בשם הגאונים ור"ח פירשו שהחותם היה נעשה לסימן שהבגד פטור ממכס [והריטב"א כתב משום שרבנן פטורים מהמכס], ורב חיננא אינו צריך חותם משום שהמוכסים כיבדוהו ולא הוצרך לסימן. [ולפי הריטב"א הג"ל פשוט יותר, שרב חיננא היה ידוע וניכר שהוא מרבנן].

והקשה הריטב"א על פירוש רש"י, אם כן זה כחותם שעשה העבד לעצמו שיש חשש שהוא ישבור או יוריד אותו בידיים וישאנו, ואם כן יאסר גם לרבי חיננא? ותירץ, שחשש כזה שהוא יוריד בכונה את החותם שייך רק בעבד משום שהוא גנאי לעבד אבל בחותם רבנן אין חשש כזה, ועוד תירץ, שאין חשש שרבנן ישכחו ויורידו את החותם ויטלטלוהו בשבת, ורק חוששים שהוא יפול מאליו ויקפלו את כסותם להסתיר את חסרון החותם, ועל רב חיננא אין

31. ומבאר התוספות: שאם מדובר בחותם שעשה העבד לעצמו מובן החילוק בין בכסותו או בצוארו, שבכסותו הוא עלול לקפל את הבגד להסתירו, ובצוארו אינו יכול לקפל אלא לשברו ולכך לא חששו משום שיש קצת קפידא של רבו [כדלעיל, מתוספות]. אבל אם מדובר בעשאו רבו מקשינן שאין לחשוש כלל שיקפל את בגדו להסתירו. [כך מבואר בריטב"א, וראה מהרש"א ורשב"א].

והמהר"ם הוסיף שחותם שבצוארו אינו יכול להסתירו אלא בשבירה, ואז אין חשש שיטלטלו משום שמדובר בחותם העשוי מטיט ושבריו אינם שוים כלום, ורק בכסותו יכול לקפל את כסותו וישאר החותם שלם. וראה להלן.

32. והיינו שאף שאין חשש שיסתיר בכונה חותם שעשה לו רבו [כדלעיל בביאור הקושיא], בכל זאת יש לחשוש שישבר מעצמו [החותם] ויקפל את כסותו להסתיר זאת. וכתבו התוספות שאף שהאדון מקפיד עליו שלא יקפל את כסותו [כקושיית הגמרא], בכל זאת מעדיף יותר העבד לקפל את כסותו מאשר שיראה האדון שהחותם נשבר לגמרי.

גופא: אמר שמואל: יוצא העבד בחותם שבצוארו אבל לא כחותם שבכסותו.

תניא נמי הכי: יוצא העבד בחותם שבצוארו, אבל לא כחותם שבכסותו.

ורמינהו, סתירה בברייתות:

כי מאידך, שנינו בברייתא: לא יצא העבד בחותם שבצוארו ולא כחותם שבכסותו, זה וזה אין מקבלין טומאה, כי היות ואינם עשויים לנוי, אין להם דין תכשיט, וכמובן שאינם כלי.

ולא יצא בזוג — פעמון שבצוארו, אבל יוצא הוא בזוג שבכסותו, וזה וזה מקבלין טומאה לפי שתכשיט הן, ותכשיט נחשב כדין כלי ביחס לקבלת טומאה.

ולא תצא בהמה לא כחותם שבצוארה, ולא כחותם שבכסותה, ולא בזוג שבכסותה, ולא בזוג שבצוארה משום שנראה הדבר כאילו מוליכים אותה לשוק להימכר ותולים לה זוג

לנאותה⁽³⁴⁾.

זה וזה הזוג שבכסותה ושבצוארה — אין מקבלין טומאה לפי שאין תכשיט לבהמה.

ומקשינן על דברי שמואל מתחילת הברייתא, האוסרת לעבד לצאת בין בחותם שבצואר ובין בחותם שבכסותו.

לימא ליישב את סתירת הברייתות ואת דברי שמואל:

הא, הברייתא הראשונה ודברי שמואל המתירים לעבד לצאת בחותם שבצוארו, הם בחותם דעבד ליה רביה, שמותר לצאת בו לפי שלא חששו שמא ישלפנו, היות שאימת רבו עליו.

הא, הברייתא השניה האוסרת, היא בחותם דעבד איהו לנפשיה וחששו שיכוא לשולפו.

ודחינן: לא⁽³⁵⁾ צריך לפרש את הברייתא בחותם שעשה העבד לעצמו, אלא אידי

לחשוש גם לכך.

34. רש"י. וראה בתוספות שהוכיחו כפירושו. והנה הרמ"א ב"ד [פז, ג] כתב שבשר עוף מותר לבשלו בחלב שקדים ואין חשש של מראית העין שנראה כבשר בחלב, אבל בשר בהמה אסור לבשלו בחלב שקדים מפני מראית העין. ומבאר שאיסור מראית העין נאמר רק באיסור דאורייתא [בשר בהמה] ולא באיסור מדרבנן [בשר עוף בחלב].

והש"ך [שם, ו] חולק, והוכיח מהגמרא כאן שיש איסור משום מראית העין גם באיסור מדרבנן, שהרי איסור מקח וממכר בשבת הוא רק מדרבנן וגזרו שלא תצא בהמה באופן שנראה שהוא הולך למוכרה בשוק.

והנחלת צבי [שם] דוחה את הראיה, ומפרש שהרמ"א מדבר רק על איסור מראית העין בחדרי חדרים [שאסרו כל מה שנראה כאיסור אפילו כשאין מי שרואה כמבואר בגמרא להלן סד, ב] וזה נאמר רק כשנראה שעובר על איסור מהתורה, אבל להוליך בהמה ברשות הרבים באופן שכולם רואים ונראה כמו שהולך לעשות איסור מדרבנן בודאי אסור. וראה להלן סה, א שמהפוסקים מוכח חילוק הרמ"א.

35. והקשה רש"י הרי את אותה קושיא ממש הקשינו לעיל סתירה בין המשנה לשמואל וכאן מקשינן סתירה בין הברייתות, ומדוע צריכה הגמרא לחלק שני חילוקים שונים?

ותירץ, שבאמת סתם חותם עשוי מטיט

ואידי בין דברי הברייתא בין דברי שמואל הם בחותם דעבד ליה רביה.

וכאן בברייתא האחרונה, המדובר הוא בחותם של מתכת, שאם ישבר החותם יביא העבד את השברים לבית אדונו, ויבוא לידי מלאכת הוצאה,

וכאן בדברי הברייתא הראשונה ובדברי שמואל, שהתיר לצאת בו, איירי בחותם של טיט, שאף שאין העבד שוברו בידיים בגלל אימת אדונו, מכל מקום כשנשבר החותם מאליו אין מקפיד עליו האדון, ואין העבד מביא את השברים לבית אדונו⁽³⁶⁾.

ובדרך נחמון אמר רבה בר אבוח, דאמר: דבר המקפיד עליו רבו אם יאבד אין יוצאין בו, דבר שאין מקפיד עליו יוצאין בו.

הבא נמי מסתברא שהברייתא האוסרת מדברת בחותם של מתכת.

מדקתני: זה וזה, החותם שבצוארו ושכסותו אין מקבלין טומאה.

ודייקנין: אי אמרת בשלמא שהמדובר בברייתא הוא בחותם של מתכת, מובן כי דוקא הני חותמות של מתכת, לפי שהם אינם לא כלי ולא תכשיט, לכן הוא דלא מקבלי טומאה.

הא כלים דידהו, של מתכת, מקבלי טומאה.

אלא, אי אמרת שהברייתא בחותם של טיט תנן, אם כן קשה מה שמוסיפה הברייתא שחותמות אלו אינן מקבלין טומאה:

וכי רק הני חותמות, שאינן תכשיט, הוא דלא מקבלי טומאה.

הא כלים דידהו, של טיט, שאינו מצרפן ככבשן, אלא הם כלי אדמה, מקבלי טומאה?

להלן.

36. הרי"ף פסק רק את החילוק בין של מתכת לשל טיט, והשמיט את החילוק בין חותם שעשה האדון לחותם שעשה העבד לעצמו. ותמה על כך הרי"ף, והבעל המאור והרא"ש הוסיפו על הרי"ף: שחותם של מתכת אסור לעולם, וחותם של טיט כשעשאו האדון — של צואר מותר ושל כסותו אסור, ואם עשאו העבד לעצמו אסור לגמרי.

והרמב"ף בחידושו כתב שהרי"ף סובר שאחרי החילוק בגמרא בין מתכת לשל טיט הגמרא חוזרת בה מהתירוץ והחילוק הקודם בין עשאו האדון או העבד. אבל הקשה שמלשון הגמרא אידי ואידי דעבד ליה רביה מבואר שהגמרא עדיין סוברת גם את החילוק הקודם.

[ודוחק לפרש בחותם של מתכת, ומלשון רש"י לעיל ד"ה חותם שבצוארו משמע שהלשון במשנה כבול מוכיח שהוא של טיט] ואין לאסור חותם של טיט כשעשה אותו האדון, שהרי יפחד להורידו ואם ישבר אינו שוה כלום [לטלטלו] ולכן הוכרחנו לפרש בחותם שעשה העבד לעצמו, אבל בברייתא כאן שהגמרא מוכיחה שמדובר בחותם של מתכת אפשר לפרש שמדובר בחותם שעשה האדון.

אולם מהרי"ף נראה שהוא סובר שהגמרא באמת חוזרת בה מהחילוק הקודם, אלא שצריך להבין מה השתנה כאן שהרי הקשו ממש אותה הסתירה. ושמה הוא גם יתרץ כמו רש"י [הנ"ל] אלא שאחרי שמצאנו ברייתא שמדברת על חותם של מתכת אנו מפרשים כך גם את המשנה. וראה

והא אינו כן.

דהא תניא: כלי אבנים כלי גללים וכלי אדמה — אין מקבלין טומאה, לא מדברי תורה ולא מדברי סופרים.

אלא, שמע מינה שהברייתא מדברת בחותם של מתכת.

ומסקינן: שמע מינה.

אמר מר, שנינו בכרייתא: ולא יצא העבד בזוג שבצוארו אבל יוצא הוא בזוג שבכסותו.

והוינן בה: זוג שבצוארו — אמאי לא יצא בו? דילמא מיפסיק, ואתא לאיתויי בידו. אם כן, זוג שבכסותו נמי ליהוש, דילמא מיפסיק, ואתי לאיתויי.

ומשנינן: הכא במאי עסקינן, דמיחא ביה מומחא שחיבר את הזוג על ידי אריגתו בבגד, ולא חיישינן שיפסק הזוג⁽³⁷⁾.

וכדרב הונא בריה דרב יהושע, דאמר רב

הונא בריה דרבי יהושע כל שהוא ארוג בבגד לא גזרו בו רבנן שלא להוציאו⁽³⁸⁾, שלא חששו שמא יפסק.

אמר מר: לא תצא בהמה לא בחותם שבצוארה ולא בחותם שבכסותה ולא בזוג שבצוארה ולא בזוג שבכסותה, זה וזה אין מקבלין טומאה.

ותמינהו: וכי זוג דבהמה אין מקבלין טומאה?

ורמינהו: הרי שנינו בכרייתא: זוג של בהמה — טמאה, דהיינו, מקבלת טומאה, משום שיש לזוג דיין כלי לקבלת טומאה, וכפי שיתבאר.

וזוג של דלת — טהורה שהדלת מחוברת ב-ב לבית, והבית מחובר לקרקע, ואינו מקבל טומאה, והזוג בטל לגבי הדלת.

זוג של דלת, ועשאו לזוג של בהמה — טמאה, ראויה לקבל טומאה מכאן ולהבא, ודי בכך שחישב עליה לעשותה לזוג של בהמה, כי כל הכלים יורדים לקבל טומאה

ארוג בבגד לא גזרו בו ומותר כמו זוג, אלא שהברייתא כתבה את הדין לפי מנהג העולם שזוג הוא ארוג [בדרך כלל] ומותר, וחותר שאינו ארוג בבגד [בדרך כלל] אסור.

38. רב הונא אמר את דבריו לגבי חציצה בטבילה, שכל אריג אינו חוצץ בטבילה משום שאינו מהודק לגוף וכמבואר בגמרא לעיל [נז], א] אלא שהוא כלל בלשונו גם את הגזירה שלא לצאת בשבת בדבר שעלול ליפול [או להורידו], שעל אריג לא גזרו. תוספות וכך משמע מרש"י. והריטב"א מפרש את הדימוי לדיני אריג

37. והקשו התוספות אם כן שהברייתא מדברת בארוג בבגד מדוע חילקו בין חותם לזוג, הרי שניהם מדובר באותו אופן שהם ארוגים בבגד ויהא מותר גם חותם, שהוא אריג ולא גזרו בו? ותירצו שגזרו בחותם ארוג אטו חותם שהוא תלוי ומשום שאין דרך לאורגו בבגד וגם אינו נעשה בכל הבגדים ויכול להורידו מהבגד, אבל זוג שדרך העולם הוא לאורגו בבגד והוא מצוי בכל הבגדים לנוי, לא הצריכו לקלקל את הבגד ולחתוך זוג שהוא ארוג בבגד. [בר"ן נראה שהם שתי סברות ותירצים שונים]. והריטב"א ור"ן תירצו שבאמת גם חותם